



Українська трудова імміграція в Італії



Віктор СОКОЛОВ,
старший науковий співробітник
Інституту європейських досліджень
НАНУ

26



В умовах інтеграції України у світове співтовариство та розширення економічних зв'язків між країнами близького та далекого зарубіжжя і, як наслідок, виходу нашої країни на світові ринки праці проблема конкурентоспроможності людського капіталу набудатиме особливого змісту. Розв'язання цієї проблеми стане головною умовою ефективності міжнародних економічних зв'язків України та сприятиме процесам її євроінтеграції. Загалом у сучасних умовах глобалізації соціально-економічного життя простежуються тенденції до посилення боротьби за людський капітал. Ці тенденції підтримуються політикою урядів провідних країн світу. Окрім цього, збільшуються обсяги нелегального руху людського капіталу.

Важливим компонентом міграційних процесів і водночас гострою проблемою для Західної Європи останніми роками стала нелегальна міграція. Нині близько 16% сукупного валового національного продукту в країнах Європейського Союзу (ЄС) виробляють нелегали, кількість яких, за різними оцінками, коливається від 10 до 20 млн. осіб. Їхніми послугами користуються не тільки слабзорозвинені галузі промисловості і нерентабельні фірми, а й провідні компанії, які одержують надприбутки від використання дешевої робочої сили.

Протягом наступних 50 років через демографічні причини країнам ЄС доведеться залучити до виробництва 50–75 мільйонів працівників. Зокрема, ще й тому, що кожному четвертому мешканцю Європи в 2050 році буде понад 65 років. До того ж 13,5 млн. робочих місць країни ЄС повинні поповнити ззовні вже в першому десятиріччі [7]. Однією з важливих причин залучення трудових мігрантів до країн ЄС, насамперед до найрозвиненіших, є неможливість збереження кількості робочої сили, яка могла б забезпечити виплату пенсії старіючому населенню та підтримати досягнутий рівень життя [2, с. 45–46].

На рубежі ХХ–ХХІ століть мільйони українців покинули свою батьківщину в пошуках праці і стали трудовими мігрантами. Для одних це додатковий заробіток і забезпечення життя, для інших – єдиний вихід із ситуації економічної скрути та певна форма виживання. Більшість українців до цього спонукає складна економічна ситуація в Україні, високий рівень безробіття, відсутність соціального захисту. Але можна сказати, що перебування в країнах Західної Європи має й неабиякі позитивні наслідки. Це знайомство із західним життям і культурою, фінансова вигода, вивчення іноземної мови, набуття досвіду на ринку праці. Зрештою, це певною мірою вигідно для самої держави, якщо кошти, зароблені її громадянами, повертаються разом із ними на батьківщину. Однак основним негативним наслідком такої еміграції є, по-перше, те, що більшість українців, котрі від'їжджають за кордон на роботу, працюють нелегально, бо працевлаштування там здається їм легшим і доступнішим. Зазвичай такі, на перший погляд, легкість і доступність у подальшому спричиняють непередбачувані наслідки: юридичні проблеми в країні перебування, соціальну незахищеність людини в чужому для неї середовищі. І по-друге – якщо

іммігранти починають працювати легально, то переважно вже не повертаються на батьківщину.

Посилення зв'язків України з країнами Євросоюзу на новому етапі євроінтеграції зумовлює актуальність досліджень проблем розвитку відносин нашої держави з кожною країною-членом ЄС. Одне з провідних місць у міжнародних зв'язках України з країнами Європи посідає Італія, яка є розвиненою постіндустріальною державою, членом НАТО та «Великої вісімки». До того ж Італія прихильно ставиться до євроінтеграційних прагнень нашої країни. Вона є другим після Німеччини найважливішим торговельним партнером України. Експорт у 2007 році збільшився на 6,9% проти 2006-го (2,68 млрд. дол. США у 2007 році). Імпорт зріс на 21,9% і досяг 1,79 млрд. дол. США. В 2008 році експорт відповідно становив 2,92 млрд. дол., імпорт – 2,43 млрд. дол. Тенденція до зростання обсягів товарообігу тривала і в наступному році, однак, на жаль, структура зовнішньої торгівлі між країнами залишається майже незмінною й несприятливою для нашої держави: в експорті до Італії головне місце посідає сировина (чавун, шкіряна сировина, міндобрива), в імпорті переважає готова промислова продукція (обладнання, одяг і взуття, харчові продукти). Для налагодження економічних відносин важливу роль відігравали засідання двосторонньої Ради з питань економічного, промислового та фінансового співробітництва [11]. Прямі інвестиції Італії в економіку України в 2007 році становили 139,4 млн. дол. (машинобудівна промисловість – 45%, легка промисловість – 20%, торгівля – 8,8%, готельний і ресторанный бізнес – 3,4%). На перше січня 2009 року інвестиції Італії в економіку України становили 914,3 млн. дол. Українські прямі капіталовкладення – 0,7 млн. дол. Частка іноземних капіталовкладень Італії в Україну є однією з найбільших порівняно з іншими країнами світу, тоді як у зворотному напрямку інвестування розвивається досить пасивно.

Італія є однією з країн, куди останнім часом спрямована новітня українська еміграція. Українські трудові мігранти дедалі поповнюють ринок праці Італії, витискуючи з «непрестижних» секторів вихідців із країн Центральної Європи, насамперед Польщі. Причини масової міграції є типовими, хоча вибір потенційних мігрантів на користь Італії зумовлюється відчутно сприятливішою специфікою її економіки, законодавства і навіть культури порівняно з



іншими країнами Євросоюзу. Загалом міграцію українців до Італії, тимчасову чи ні, можна пояснити кількома чинниками: можливість отримання подвійного громадянства, несформованість контролю й схильність до корупції на митниці; можливість отримання роботи, особливо для жінок середнього віку з огляду на літніми людьми, які переважають в італійському суспільстві; періодичні амністії на легалізацію трудової діяльності та легкий переїзд машинами, автобусами й літаками. Добре налагоджене автобусне сполучення України з Італією дає можливість людям легально чи нелегально переїжджати з однієї країни до іншої або передавати посилки та гроші.

Найбільша кількість українців прибуває до Італії із західних областей України. Серед тих, хто прямує до Італії, багато лікарів, освітян. Західний регіон сьогодні є лідером серед інших в Україні, відкіля виїжджають до Італії. Так, із Львівської області поїхало – 41,3%, із Тернопільської та Івано-Франківської – 11,6%, Чернівецької – 10,8% від усієї кількості українських мігрантів, що перетинають італійський кордон [4]. У середньому термін перебування українців в Італії становить 5–6 років. Українці виконують переважно низькооплачувану роботу, що не потребує високої кваліфікації: 63% – доглядають хворих і старих; 18,7% – працюють домашніми робітницями; 6,4% – доглядають дітей; 2,6% – задіяно у промисловості; 2,1% – у сільському господарстві [12, с. 8].

Наприкінці 1990-х років нелегальних мігрантів з України до Італії налічувалося близько 600 тис. осіб [20]. Тобто українська трудова еміграція до Італії за останні 10 років набула ознак масового характеру. Водночас, зважаючи на те, що громадянином Італії можна стати, не відмовляючись від громадянства своєї держави, встановити точну кількість наших співвітчизників у цій країні (переважно жінок, котрі вийшли заміж за італійців) досить важко. Найвищого піку еміграційні потоки досягли 2002–2003 років під час легалізації трудових мігрантів, після чого кількість українців, що законно перебували на території Італії, збільшилася майже вдвітьох і становила близько 113 тис. осіб. Багато українців мешкають на півдні Італії, але й на півночі чисельність наших співвітчизників серед іноземців є досить відчутною. Наприклад, у Турині налічується близько 10 тис. українців із Чернівецької області.

За даними МЗС Італії станом на 1 січня 2007 року, офіційний дозвіл на проживання в цій державі мали вже 124 тис. громадян України. Але нелегально в країні на той час перебувало близько 800 тис. українців. Вірогідної інформації про чисельність їх в Італії на сьогодні немає. За неофіційними даними, 2006 року в Італії мешкало понад 700 тис. наших співвітчизників [17]. За останніми офіційними даними Національного інституту статистики, на початок 2008 року в Італії було прописано 132,7 тис. українців [15]. А 2009-го, лише за приблизними підрахунками, проживало більш як 2 мільйони українців. Щороку тисячі їх легально й нелегально в'їжджають до цієї країни (переважно жінки до 45 років) [21]. Загальна кількість населення України на початку XXI ст. унаслідок еміграції щорічно скорочувалася в середньому на 90 тис. осіб з-поміж активних, ініціативних і високоосвічених громадян [16].

Для нашої держави особливо гострою є проблема міграції висококваліфікованої робочої сили з України. Наші втрати внаслідок міграції у сфері науки оцінюють у понад 1 млрд. доларів США на рік. Підготовка фахівця з вищою технічною освітою коштує Україні близько 10 тис. дол. США, а в розвинених країнах – у 10 разів більше. В такий спосіб Україна інвестує свій «живий» капітал в економіку практично всіх розвинених країн світу. За даними Держкомстату, за період з 1991 по 2002 рік за кордон емігрували 574 доктори наук та 907 кандидатів наук, майже третина з яких – особи до 40 років, ще третина – це перспективні науковці віком 41–50 років.

За даними соціологічного дослідження «Стан сучасної української еміграції в Італії» (2003 р.), 80–90% української еміграції в Італії є жінки. З них 80% – особи, що доглядали за пенсіонерами та малими дітьми або працювали домашніми робітницями [20]. Рік у рік дедалі більше українських мігрантів починають працювати і в інших сферах суспільної діяльності, поступово опановують більш кваліфіковані професії. Також спостерігається тенденція до збільшення серед іммігрантів кількості чоловіків. Близько 70% українських іммігрантів є одруженими, тобто, поїхавши на чужину, вони залишили свої сім'ї. 90% українських емігрантів мають дітей, із яких лише незначний відсоток перебуває з батьками в Італії. Кожен з іммігрантів утримує в середньому чотири особи, що залишилися вдома. За мінімальними припущеннями, щороку до України з Італії надходить 300 млн. євро від іммігрантів [14, с. 254]. На початку 2006 року представники одного з найкрупніших банків України «Укресімбанк» домовилися з італійським банком «*Banca Intesa*» про започаткування проєкту, завдяки якому українські заробітчани зможуть здійснювати грошові перекази з Італії в Україну за цінами, що дорівнюють цінам банківських послуг у межах України [19].

Нині немає вірогідних даних про чисельність українців за кордоном загалом. Однак за результатами досліджень учених можна стверджувати, що загальна чисельність української трудової міграції ще в 2005 році становила 5–7 млн. осіб [3, с. 242]. На початок 2009-го на країні Західної Європи припадало близько 2–3 млн. українських мігрантів [10]. Якщо орієнтуватися на неофіційно визнані 8 мільйонів українських заробітчаних у світі, то виходить, що тільки завдяки їм протягом року в економіку України вливається понад 19 мільярдів євро.

Посольство Італії в Україні повідомляло Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, що українські емігранти в Італії вирізняються своєю миролюбністю. Українці утвердилися як спільнота, до якої італійці ставляться дуже прихильно. Та це не розв'язує гострих проблем, що повсякчасно постають перед українськими нелегалами. Італійський уряд намагається регулювати потік емігрантів до своєї країни, зокрема з України, встановлюючи певні перешкоди й обмеження, впроваджує нові механізми з метою легалізації іноземних робітників. З листопада 2002 року італійський уряд почав проводити легалізацію усіх неофіційно працюючих робітників на своїй території. У 2002 році українці були на 27-му місці серед інших національних груп в Італії. В 2003-му за своєю кількістю вони перемістилися на четверте місце [9]. На початку 2006 року, за даними Міністерства внутрішніх справ Італії, було зареєстровано вже 117 тис. українців [6].

Ефективне управління міграційними потоками, на думку італійського керівництва, неможливе без співпраці з третіми країнами, передусім із країнами походження або транзиту мігрантів, що безпосередньо стосується таких країн, як Україна та Росія [13].

На відміну від інших країн, куди емігрували наші співвітчизники, в Італії ніколи не було української громади. Багатотисячні міграції українців, спричинені подіями Першої та Другої світових воєн, мали короткотривалий характер і завершувалися таким самим масовим поверненням на материнську землю або переїздом до інших країн. З метою розвитку економічних відносин між двома країнами та розв'язання проблем мігрантів у 2002 році було відкрито Генеральне Консульство України в Мілані. Почесні консульства було відкрито в Неаполі, Флоренції та Венеції.

Знаменна подія відбулася 9 листопада 2003 року в Римі. Там було вперше проведено зібрання представників українських громад Італії. Було оголошено про створення товариства українців в Італії. Товариство поставило за мету об'єднати українські громади в Італії та захищати громадські права вихідців з України в Італії [8]. Ратифікація 2005 року Верховною Радою України Кон-

сульської конвенції сприяла розвитку співпраці у розв'язанні проблем української громади в Італії між італійською владою та нашою державою.

У 2006 році уряд Італії надав право на роботу 460 тис. нелегальних мігрантів із країн, які не входять до Євросоюзу. Чимало серед них було українців [1, с. 8]. У результаті легалізації українські іммігранти здобули соціальні гарантії, право звертатися до суду та до консульських служб. Працедавці вже мали ретельніше дотримуватися умов контракту та чесно платити заробітну плату. Окрім загальних питань легалізації мігрантів постає проблема підписання договору між Україною та Італією про одержання в Україні пенсійного забезпечення з Італії.

Серед позитивних зрушень у розв'язанні проблем українських трудових мігрантів в Італії треба зазначити запровадження проекту відкриття спеціальних навчальних центрів, які за рахунок бюджету готуватимуть працівників соціальних служб. Після закінчення підготовчих курсів у такому центрі українці отримуватимуть відповідні дипломи та зможуть легально працювати, користуючись усіма привілеями дипломованого працівника соціальної сфери [16].

Становище й діяльність українців в Італії свідчать, що останнім часом значно посилюється процес формування української діаспори Італії. На території Італійської Республіки активно діють релігійні та благодійні організації, які допомагають українським співвітчизникам пристосуватися до італійських умов життя, намагаються згуртувати українців навколо церкви, створюють громадські організації, здійснюють різноманітні культурні заходи, що сприяють зміцненню української спільноти за кордоном. Останнім часом значно активізувалася діяльність державних органів влади обох країн. Українські урядовці налагоджують контакти з італійськими колегами, прагнучи всіляко допомогти своїм співвітчизникам створити якомога безпечніші умови для їх перебування в Італії. Активно працюють товариства українців в Італії, завданням яких є переважно культурно-масова робота й збирання коштів для допомоги заробітчанами. Щорічно в обох країнах здійснюються масштабні культурно-мистецькі заходи. Україна прагне також укласти між двома країнами угоду про взаємне визнання дипломів про середню та вищу освіту [18]. На жаль, світова криза погіршила становище мігрантів у всіх країнах Євросоюзу. В 2009 році в Італії ухвалено законопроект, що передбачає кримінальну відповідальність за нелегальне працевлаштування. До кінця вересня в країні тривала легалізація домашніх працівників, а вже в жовтні умови праці стали набагато жорсткішими. Посилюються вуличні перевірки мігрантів, нелегалів депортуватимуть і штрафуватимуть на 5–10 тис. євро [5]. Хоча вже давно закон передбачає покарання за сприяння нелегальній імміграції (штраф у розмірі до 5 тис. євро та ув'язнення до шести місяців), однак роботодавців не надто лякала така перспектива. У зв'язку з останніми діями італійського уряду, зокрема запровадженням кримінального покарання за нелегальну імміграцію та інших заходів, італійські роботодавці змушені надавати перевагу працівникам, які мають дозвіл на проживання, хоча ця тенденція ще не є визначальною. Укласти легальні робочі стосунки для роботодавця означає сплату податків і внесків соціального забезпечення. У зв'язку з цим у контракті переважно вказують мінімальну кількість робочих годин та заробітну плату, потрібну для продовження дозволу на проживання.

Попри нинішні проблеми можна прогнозувати оптимістичне майбутнє для двосторонніх відносин України з Італією завдяки активному політичному діалогу, динамічній співпраці в економічній і культурній сферах. На часі впровадження єдиної політики української влади щодо проблеми міграції, адже сьогодні вона практично не розроблена. Нагальною є потреба інформаційного та консультативного забезпечення для тих, хто бажає пра-

цювати за кордоном. Однак нерозв'язаною залишається головна комплексна проблема – підвищення рівня життя в Україні. Лише реальні ефективні кроки в цьому напрямі дадуть змогу громадянам України повною мірою працювати на себе і свою державу, а на Захід їздити по досвід, знання або задля презентації власних здобутків чи з туристичною метою. Співпраця у розв'язанні проблем трудової міграції українців, налагодження науково-технічного співробітництва, розвиток культурного діалогу сприяють становленню й розвитку Української держави, наближенню українського суспільства до норм і стандартів європейського співтовариства. **Д**

Джерела

1. Булгак П. Італія узаконить нелегалів // Газета по-українськи. – 2006. – 20 червня. – С. 8.
2. Валлерстайн И. Альбатрос расизма: Йорг Хайдер и сопротивление // СОЦИС (Социологические исследования). – 2001. – № 10. – С. 36–47.
3. Грубінко А. В. Українсько-британські відносини. 1991 – 2004. – Тернопіль, 2005. – 336 с.
4. Егорова И. Украинцы в Италии: потеря или приобретение для Украины // День. – 2007. – № 22.
5. Завгородня І. Чао, Україно! // Лелеки: незалежний сайт українців в Італії. – 2009. – 7 листопада. – www.ut.net.ua
6. Італія легалізує українських мігрантів // UkrPersonal_com.ua – Італія легалізує українських мігрантів.htm [15.07.06]
7. Клінченко Т. Тест на європейськість // Дзеркало тижня. – 2–8 лютого 2002 року. – № 4(379).
8. Кривульченко О. Українська трудова міграція в Італії // <http://www.au.epak.infocom.lviv.ua/ukr-mig.htm> [01.01.04.]
9. Малиновська О. Українці в Європі // Україна і світ сьогодні. – 2006. – 28 березня <http://www.uwtoday.com.ua/article.asp?LID=1&NID=972&CG=5&SCG=79>
10. Миколук О. Готовность к миграции // День. – 2009. – № 110. – С. 6.
11. Наумко В. Відоме і невідоме про італійсько-українські історичні та культурні взаємини // Вісник НАН України. – 2001. – № 5.
12. Носова М. Українська еміграція в Італії: втрати чи здобутки? // Демократична Україна. – 2004. – С. 7–11.
13. Основные направления торговой политики Италии // [http://www.exporthsupport.ru/1:ru/law.tv?n\\$docid=195209](http://www.exporthsupport.ru/1:ru/law.tv?n$docid=195209) [04.07.04]
14. Офіцинський Р. А. Сучасна Україна в європейському контексті трудової міграції // Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи: Збірник наук. праць. – Ужгород, 2008. – С. 244–266.
15. Сороневич М. Українська громада в Італії повільно, але неухильно перетворюється на діаспору // Лелеки: незалежний сайт українців в Італії. – 2009. – 8 жовтня. – www.ut.net.ua
16. Ткачук М. Куди течуть українські мізки і руки? // Україна молода. – 2003. – 23 грудня. – С. 3
17. Українці в Італії матимуть своє телебачення та зможуть легалізуватися // Голос України. – 2006. – № 31. – С. 2.
18. Українці в Італії: втрата чи здобуток для України // День. – 2007. – № 22.
19. Укрэксимбанк и итальянский Banca Intesa договорились о денежных переводах украинцами из Италии в Украину по льготным тарифам // <http://ddo.com.ua/news/1482/> [05.06.06.]
20. Урядовий кур'єр. – 2006. – 31 березня. – С. 3.
21. Ще не італійці, але вже не українці // <http://www.24tv.com.ua> – 2009. – 1 вересня.